

ΝΙΚΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

σε συνεργασία με τον

ΠΥΡΡΟ ΔΗΜΑ

ΠΥΡΡΟΣ

ΜΕ ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΟΥ ΟΝΟΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΝΙΚΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

ΠΥΡΡΟΣ

με το μικρό μου όνομα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Πύρρος Δήμας επιθυμεί να δωρίσει το ποσοστό του από τα έσοδα των πωλήσεων του βιβλίου, στους συλλόγους Ελπίδα και Φλόγα.

Σειρά ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

ΠΥΡΡΟΣ, ΜΕ ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΟΥ ΟΝΟΜΑ

Συγγραφέας: Νίκος Ευσταθίου

Διόρθωση: Αντωνία Κιλεσοπούλου

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Αλέκος Παπαδάτος

© 2022, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., Νίκος Ευσταθίου, Πύρρος Δήμας

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2022

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-484-814-0

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΑΛΒΑΝΙΑ ΤΟΥ ΧΟΤΖΑ

Η ευχή της γιαγιάς.....	9
Η θέα απέναντι.....	23
Τραγούδια και ψίθυροι.....	31
Το άθλημα της δικαιοσύνης.....	43
Το κρέας του καγκουρό.....	54
Το πρώτο ταξίδι στην Ελλάδα.....	58
Ένας γάτος σε μια αθλητική τσάντα.....	74

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΠΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ

Ξεχασμένοι Βορειοηπειρώτες και ταλαίπωροι Αλβανοί.....	89
Γολγοθιάς.....	103
Στο κατάλληλο μέρος, την κατάλληλη στιγμή.....	119
Η Αναστασία.....	131
Η τελευταία ανάσα.....	138
Βαρκελώνη 1992: Για την Ελλάδα.....	151
Τα φώτα του Καλλιμάρμαρου.....	167

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΔΩΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Ο κύκλος.....	181
Ατλάντα 1996: Το τηλεφώνημα.....	196
Τα κίνητρα.....	210
Σίδνεϊ 2000: Για μια φέτα καρπούζι.....	226
Τα μυστικά της άρσης βαρών.....	241
Αθήνα 2004: Ο τελευταίος αγώνας.....	252
Ο αθλητής μετά.....	280

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΑΡΗ

Το ντόπινγκ.....	293
Τα μεγαλύτερα βραβεία είναι τα παιδιά.....	309
Στην αρένα της πολιτικής.....	319
Γλοιοβλάστωμα.....	345
Στην Αμερική.....	355
Με μια βαλίτσα στο χέρι.....	376
Ευχαριστίες.....	383

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΑΛΒΑΝΙΑ ΤΟΥ ΧΟΤΖΑ

Η ΕΥΧΗ ΤΗΣ ΓΙΑΓΙΑΣ

Ξέρεις, πολλές φορές σκέφτομαι πως το μεγαλύτερο καλό για τους Χειμαρριώτες είναι ότι μεγαλώσαμε με τις γιαγιάδες μας. Οι Βορειο-ηπειρώτισσες γιαγιάδες, που είχαν στην πλάτη τους χρόνια ζωής στον τόπο μας, ήταν για εμάς η σωτηρία μας.

Για μένα, η γιαγιά Ελένη ήταν πατέρας και μητέρα μαζί, και ήταν σίγουρα το πρώτο μου σχολείο. Μάλλον όχι – πανεπιστήμιο ολόκληρο ήταν αυτή η γυναίκα! Εννέα μηνών βρέφος ήμουν ακόμα όταν, το καλοκαίρι του 1972, με πήρε κοντά της στο πετρόκτιστο πατρικό μας σπίτι, που βρισκόταν φωλιασμένο στον θόλο του παλιού κάστρου της Χειμάρρας. Δεν φαντάζεσαι πόση γνώση πάσχισε να μου μεταδώσει για τη ζωή και για την Ελλάδα μέσα από τα ποιήματά της, τα τραγούδια και τις ατελείωτες ιστορίες της. Αξέχαστες παιδικές στιγμές πέρασα κοντά της στο χωριό, έξι χρόνια γεμάτα με τρομερή στοργή και αμέτρητες περιποιήσεις.

Μου έλειπαν, φυσικά, πολύ η μάνα και ο πατέρας μου. Και οι δυο τους δούλευαν ακατάπαυστα πίσω στα Τίρανα, όπου είχαν πια εγκατασταθεί μερικά χρόνια πριν τη γέννησή μου μαζί με τον μεγάλο μου αδερφό τον Οδυσσέα. Ο πατέρας μου, ο Βίκτωρας, εργαζόταν τότε ως λογιστής σε μια εταιρεία κρατική· όπως ήταν όλες, άλλωστε, στην Αλβανία του Χότζα. Η ακούραστη μάνα μου, η Ελευθερία, βρισκόταν κάθε μέρα στον φούρνο της γειτονιάς, όπου δούλευε κι αυτή αδιάκοπα. Και δυο και τρεις βάρδιες έκανε η γυναίκα για να τους φτάσουν

τα λεφτά ώστε να ζήσουν άνετα και να μας μεγαλώσουν. Ολημερίς, κάποιες μέρες μέχρι και τα χαράματα, κουβαλούσε στην πλάτη της το ένα σακί αλεύρι μετά το άλλο. Δεν υπήρχαν άλλωστε στη σφραγισμένη Αλβανία της εποχής σύγχρονα μηχανήματα όπως στον υπόλοιπο κόσμο. Όλες οι δύσκολες δουλειές γίνονταν με κόπο και ιδρώτα, γι' αυτό και πάντοτε έχω να το λέω πως, πριν από μένα, η μάνα μου ήταν η πρώτη αρσιβαρίστας της οικογένειάς μας.

Εγώ, λοιπόν, ήμουν ακόμη μωρό, μόλις που είχα ξεκινήσει να στέκομαι στα δυο μου πόδια, όταν, για να στηρίξει τους γονείς μου που ήταν πνιγμένοι στη δουλειά, η γιαγιά με πήρε από τα Τίρανα και με έφερε κοντά της στη Χειμάρρα να με μεγαλώσει.

Η γιαγιά Ελενίτσα ήταν μια γυναίκα ισχνή, μικροκαμωμένη, καμπουριασμένη από τις ταλαιπωρίες της ζωής. Με τίποτα όμως δεν στεκόταν ακίνητη, ούτε λεπτό μέσα στη μέρα. Μονίμως έτρεχε γύρω από το σπίτι μας, κάνοντας ασταμάτητα όλες τις δουλειές. Κουβαλούσε ξύλα πάνω στην καμπούρα της, έσκαβε τον κήπο με την τσάπα της, φύτευε συνεχώς πατάτες και κρεμμύδια και μάζευε τις ελιές και τα πορτοκάλια. Όλα για να τα προσφέρει απλόχερα σε μένα και στις οικογένειες των τεσσάρων παιδιών της. Όλη της τη ζωή έστελνε μέχρι και δέματα με ελιές στην οικογένειά μου στα Τίρανα. Είχε μια απίστευτη ενέργεια η γιαγιά, και από την πρώτη στιγμή που με πήρε στην αγκαλιά της μου χάρισε τα πάντα.

Κάθε πρωί με την αυγή, η γιαγιά Ελένη σηκωνόταν σαν σίφουνας και έφευγε τρέχοντας από το σπίτι για να μαζέψει μούρα, να μου τα προσφέρει με ζάχαρη για το πρωινό μου αργότερα, όταν θα ξυπνούσα. Μέχρι και τα χαράματα, αν τύχαινε από την πείνα μου να της ζητήσω μια ομελέτα, θα έκανε τα πάντα για να βρει φρέσκα αυγά, να την ετοιμάσει και να μου τη φέρει ζεστή όσο ήμουν ακόμα στο κρεβάτι. Με αγαπούσε τόσο πολύ, που δεν μου χάλαγε κανένα χατίρι. Και εγώ της έτρεφα μια τρομερή αδυναμία. Ο μόνος, τότε, πρέπει να ήμουν που δεν τη σχαινόμουν πια, αυτή τη δυναμική και γερασμένη γυναίκα

που είχε μεγαλώσει ήδη τέσσερα παιδιά κι είχε δοκιμαστεί πολύ από τη ζωή. Έτρωγα, να φανταστείς, από το ίδιο της το πιάτο. Με είχε καλομάθει η γιαγιά και δεν με άφηνε από το μάτι της με τίποτα.

Πέρα από την απεριόριστη στοργή για την οικογένειά της, η γιαγιά είχε μια ακόμα ευλαβική αγάπη, και αυτή ήταν η θρησκεία. Είχε, η καημένη, τότε το καντήλι της μέσα στο σπίτι μας, το οποίο το πρόσεχε σαν να ήταν θησαυρός. Και μάλιστα είχε ένα πείσμα αστείρευτο. Όποτε τύχαινε να στείλει κάποιο γράμμα στον πατέρα μου στα Τίρανα, του έγραφε πάντοτε κατηγορηματικά:

«Άκουσε να δεις, άμα δεν μου φέρεις ηλιέλαιο από την πόλη, μην περιμένεις να σου στείλω πίσω ελαιόλαδο από τις ελιές μου. Άμα δεν έχω λάδι για το καντήλι μου, δεν υπάρχει περίπτωση!».

Η γυναίκα είχε χπισμένο ένα ολόκληρο εικονοστάσι μέσα στο σπίτι μας. Αν άνοιγες την πόρτα του σπιτιού μας, το πρώτο πράγμα που θα έβλεπες στα δεξιά ήταν η γωνία του παλιού πέτρινου κτίσματος, φραγμένη. Εκεί βρισκόταν η κάσα του καντηλιού της σφραγισμένη, μαζί με μια χούφτα από εικόνες και αγιογραφίες που είχε σώσει απ' την καταστροφή. Έτρεμε, βλέπεις, η γιαγιά Ελένη μην τυχόν έρθουν και της τις πάρουν.

Ο φόβος της γιαγιάς Ελένης ήταν κάτι παραπάνω από δικαιολογημένος – άλλωστε η επιβίωση της πίστης στην Αλβανία στα χρόνια του Ενβέρ Χότζα φαντάζει σαν ιστορικό θαύμα. Μόλις τέσσερα χρόνια πριν τη γέννηση του Πύρρου, τον Φλεβάρη του 1967, ο Αλβανός δικτάτορας είχε κηρύξει έναν ανοιχτό πόλεμο απέναντι στη θρησκεία, με στόχο να οικοδομήσει μια ομοιογενή ταυτότητα στην πολύθρησκη χώρα του. «Όλο το Κόμμα και η χώρα μας οφείλουν να ξεσηκωθούν, να εξαλείψουν τα αναχρονιστικά έθιμα και να σπάσουν τον λαιμό όποιου παραβιάζει τον ιερό νόμο του Κόμματος

[...]»¹ είχε εξαγγείλει στη διαβόητη ομιλία του στις 6 Φεβρουαρίου το 1967, που σύντομα συνοδεύτηκε από μια επιστολή από την Κεντρική Επιτροπή του Κόμματος, που αποτύπωνε την πρόθεση του καθεστώτος να μετατρέψει την Αλβανία στο πρώτο αθεϊστικό κράτος στον κόσμο.

Ο πόλεμος απέναντι στη θρησκεία δεν έμεινε στα λόγια του Χότζα. Κλιμακωτά στη χώρα διεξάγεται μια βίαιη εκστρατεία για να εξαφανιστεί κάθε ίχνος θρησκευτικής πρακτικής, είτε δημόσιας είτε ιδιωτικής, από την Αλβανία. Με εντολή του καθεστώτος οι κληρικοί κάθε πίστης φυλακίστηκαν, οι ορθόδοξες και καθολικές εκκλησίες, καθώς και τα τζαμιά, κατασχέθηκαν από το κράτος, και ακόμη και η κατοχή μιας εικόνας, το άναμμα ενός κεριού ή το σημείο του σταυρού αρκούσαν για να φυλακιστεί κανείς με βάση το νέο και βάνουσο αλβανικό δίκαιο². Την ίδια στιγμή εκατοντάδες νέοι Παρτιζάνοι ξεκίνησαν να οργάνουν τη χώρα στοχοποιώντας θρησκευτικούς χώρους και πιστούς σε κάθε γωνιά της Αλβανίας, από τον μουσουλμανικό βορρά μέχρι τον χριστιανικό νότο, υποκινούμενοι από τη φανατική προπαγάνδα που μετέδιδαν ασταμάτητα τα κρατικά μέσα ενημέρωσης.

Όμως, παρά το κλίμα του φόβου και της καταστολής, ο Πύρρος θυμάται πως το στοιχείο της ορθοδοξίας παρέμενε ακόμα ζωντανό για τους κατοίκους της Χειμάρρας. Ήταν άλλωστε αδύνατο να ξεριζωθεί τη στιγμή που, για αιώνες, παρείχε στους Έλληνες της περιοχής βαθιά υπαρξιακά νοήματα πέρα από την πίστη και την πνευματικότητα. Στην εθνική συνείδηση της κοινότητας η σχέση μεταξύ ορθοδοξίας και ελληνισμού παρέμενε άρρηκτα συνδεδεμένη, ενώ η Χειμάρρα και τα χωριά της είχαν φιλοξενήσει από τα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δεκάδες ιστορικές εκπαιδευτικές δο-

1. Enver Hoxha: «Selected Works», vol. IV: February 1966-July 1975, page 211.

2. Vickers, Miranda; Pettifer, James (1997). *Albania: from anarchy to a Balkan identity*. London: C. Hurst & Co. Publishers.

μές που λειτουργούσαν υπό την αιγίδα της Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας. Μαζί με τη μεταλαμπάδευση της γλώσσας και της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας, τα σχολεία αυτά ήταν για δεκαετίες οι μοναδικοί δίαυλοι για να ανοιχτούν μονοπάτια κοινωνικής ανέλιξης στον τοπικό πληθυσμό της περιοχής.

Για δύο ολόκληρους αιώνες στα χωριά μας λειτουργούσαν αμέτρητα ελληνικά σχολεία υπό την αιγίδα της εκκλησίας. Πολλοί Χειμαρριώτες που αποφοιτούσαν από αυτά έφευγαν έπειτα στις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις για να σπουδάσουν και στη συνέχεια στήριζαν ως ευεργέτες τα ελληνικά γράμματα στην περιοχή. Έπειτα, από τα χωριά μας είχε περάσει τον 18ο αιώνα ο Κοσμάς ο Αιτωλός, ιδρύοντας και εκείνος δεκάδες σχολεία και προτρέποντας τους κατοίκους να σπουδάζουν τα παιδιά τους στα ελληνικά. Οι γιαγιάδες και οι παππούδες της Χειμάρρας φύλαγαν ακόμα στη μνήμη τους τις προφητείες και τις διδαχές του.

Στον τόπο μας, λοιπόν, η θρησκεία είχε τεράστια σημασία για τους κατοίκους, και τριγύρω απ' το χωριό υπήρχαν αμέτρητα μοναστήρια και ξωκλήσια που μετρούσαν δεκαετίες ζωής. Τόσο σημαντική ήταν η πίστη για τη Χειμάρρα, που κάποτε κάθε οικογένεια είχε στην κατοχή της μέχρι και δύο και τρία εκκλησιάκια οικογενειακά. Έτσι και η δική μας οικογένεια, λίγο παρακάτω από το σπίτι μας, για χρόνια πρόσεχε το οικογενειακό ξωκλήσι του Αϊ-Γιάννη. Όμως την εποχή που μεγάλωνα με τη γιαγιά, το εκκλησιάκι αυτό είχε πια καταστραφεί ολοσχερώς. Οι τοίχοι του είχαν ασβεστωθεί, η οροφή έστεκε ετοιμόρροπη και μέσα του βρίσκονταν στοιβαγμένα δέματα από ξύλα και άχυρα. Με την απαγόρευση της θρησκείας το 1967, όλα τα εκκλησιάκια της περιοχής μας μετατράπηκαν εν μια νυκτί σε εργοστάσια και αποθήκες από το καθεστώς.

Θα έλεγε κανείς πως ο Χότζα ήταν ένας «έξυπνος» δικτάτορας

στον τρόπο που επέβαλλε τον έλεγχο και τη βίναυση ομοιογένεια στη χώρα. Το 1967 πρόσταξε πως, από εδώ και στο εξής, η θρησκεία κάθε Αλβανού πολίτη είναι μονάχα μία, η Αλβανία. Ήξερε άλλωστε πως στη χώρα του υπήρχαν πολλές θρησκευτικές κοινότητες: οι χριστιανοί ήταν πολλοί, οι μουσουλμάνοι ήταν πολλοί, οι καθολικοί ήταν και αυτοί πολλοί. Αντί να κάθονται, λοιπόν, και να του δημιουργούν προβλήματα ζητώντας δικαιώματα και αυτονομία ή να σκοτώνονται μεταξύ τους για θέματα θρησκείας, ο Χότζα σκέφτηκε πώς θα δώσει ο ίδιος μια μεγαλομανή λύση στο πρόβλημα. Η θρησκεία από εδώ και στο εξής θα ήταν μονάχα το αλβανικό κράτος και ο ηγέτης του.

Έτσι, η πίστη καταπίεστηκε βαθιά τα χρόνια εκείνα στην Αλβανία, και αυτό κόστισε πολύ στους Βορειοηπειρώτες στα χωριά μας. Όμως ήταν τόσο σημαντική για την ταυτότητά τους, που δεν μπορούσε να εξαφανιστεί. Σχεδόν σε όλο τον αλβανικό νότο, από το Δυρράχιο μέχρι τα σύνορα, η Αλβανία παρέμεινε γεμάτη κρυφοχριστιανούς ορθόδοξους, είτε Βορειοηπειρώτες είτε Αλβανούς. Και τα χρόνια που μεγάλωνα στο χωριό, πολλές γιαγιάδες Βορειοηπειρώτισσες πρόσεχαν ακόμα τα κρυφά εικονοστάσια στα σπίτια τους και εξιστορούσαν στα εγγόνια τους καθημερινά ιστορίες από τα βιβλία που είχαν πια καταστραφεί, όπως τις συγκρατούσαν πια στο μυαλό τους.

Απ' όταν ήμουν μικρό παιδί, λοιπόν, η γιαγιά Ελένη έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι της για να φυτέψει βαθιά μέσα μου τον σπόρο της Ελλάδας, και ξεκίνησε με τη θρησκεία. Βρήκε, μάλιστα, η επίμονη έναν πρώην παπά του χωριού που είχε γλιτώσει από τις κατασταλτικές διαθέσεις του καθεστώτος. Εκείνος φυσικά είχε απαρνηθεί πια τον κλήρο, για να σωθεί. Αλλά η γιαγιά δεν υπήρχε περίπτωση να πτοηθεί από αυτό. Τον έπιασε μια μέρα από το χέρι και, έπειτα από χίλια παρακάλια, τον έπεισε να με βαφτίσει κρυφά, παράνομα, μέσα στο ίδιο μας το σπίτι.

Ύστερα συνέχισε με τη γλώσσα. Εκείνη ήταν που μου έμαθε τις πρώτες μου λέξεις στα ελληνικά, τα χειμαρριώτικα, όπως τα μιλού-

σαμε οι οικογένειες στα χωριά μας όλα αυτά τα χρόνια. Και μαζί με όλα αυτά, η γιαγιά έκανε τα πάντα για να καλλιεργήσει μέσα μου την ελληνική μας συνείδηση. «Εμείς, Πύρρο, μπορεί να ζούμε πέρα απ' τα σύνορα, μπορεί να μένουμε στην Αλβανία. Αλλά είμαστε Έλληνες» έλεγε συχνά. «Και να 'σαι περήφανος γι' αυτό, αγόρι μου, γιατί στον τόπο τούτο χαθήκανε πολλοί για την Ελλάδα».

Με τους γονείς του Πύρρου να δουλεύουν αδιάκοπα στα Τίρανα, η γιαγιά Ελένη μεγάλωνε μόνη της τον εγγονό της στη Χειμάρρα, όπως άλλωστε είχε κάνει και με τα τέσσερα παιδιά της. Τρεις δεκαετίες είχαν περάσει από τότε που ο άντρας της Ιωάννης Δήμας είχε χαθεί από τη ζωή, τον Δεκέμβρη του 1940, τον παγωμένο χειμώνα που θα εξελισσόταν σε έναν σύντομο και ανέλπιστο θρίαμβο για τον ελληνικό πληθυσμό της Αλβανίας – όχι όμως προτού τον σπιγματίσει με εκατοντάδες τραυματικές απώλειες. Μια από αυτές ήταν και του παππού Γιάννη, που, παρότι είχε πεθάνει πολλά χρόνια πριν τη γέννηση του εγγονού του, ο Πύρρος τον θυμάται ζωντανά μέσα από τις αφηγήσεις και τις ιστορίες που για χρόνια θα διηγούνταν η οικογένειά του.

Στις αρχές του χειμώνα του 1940, ο ελληνικός στρατός είχε ήδη καταφέρει να απωθήσει με απροσδόκητη επιτυχία την εισβολή των ιταλικών δυνάμεων από την ελληνοαλβανική μεθόριο και οι ελληνικές μεραρχίες βρίσκονταν πλέον στην αντεπίθεση. Κατευθύνονταν αποφασιστικά εντός των χιονισμένων αλβανικών εδαφών, καταλαμβάνοντας στο πέρασμά τους μια σειρά από κομβικές πόλεις όπου κατοικούσε η μειονότητα των Ελλήνων της Αλβανίας: πρώτα την Κορυτσά στο ανατολικό μέτωπο, έπειτα τους Άγιους Σαράντα στη δυτική ακτή, ύστερα το Αργυρόκαστρο. Καθώς σχεδίαζαν την προέλασή τους προς τη Χειμάρρα, τα ιταλικά στρατεύματα εγκαταστάθηκαν σε μια σειρά υψωμάτων της ευρύτερης περιοχής. Ο

κλιός του πολέμου κύκλωνε αναπόφευκτα την πέτρινη κωμόπολη, όπου υπό την κατοχή και στενή επίβλεψη των ιταλικών δυνάμεων οι Χειμαρριώτες παρέμεναν τυπικά ουδέτεροι – αναμένοντας ωστόσο την έκβαση της μάχης με ιδιαίτερη αγωνία και ενδιαφέρον.

Την εποχή εκείνη, ξεκινούσε η αφήγηση της γιαγιάς Ελένης, ο γεροδεμένος άντρας της ξεχώριζε εμφανώς από τους υπόλοιπους. Κάθε μέρα, προτού ξημερώσει, έπαιρνε τους δυναμίτες του ψαρέματος στα χέρια του και κατηφόριζε την απότομη πλαγιά που απλώνεται από το κάστρο της Χειμάρρας ως την ακτογραμμή του όρμου της Σπηλιάς. Στον κόλπο αυτόν λάτρευε όσο τίποτε άλλο να ψαρεύει και τίποτα δεν μπορούσε να τον αποθαρρύνει· ούτε τα χιονισμένα πρωινά του χειμώνα, ούτε ο φόβος του πολέμου που ολοένα και πλησίαζε στη Χειμάρρα.

Στις 13 του Δεκέμβρη, ύστερα από μια ακόμα επιτυχία στο μέτωπο του πολέμου, οι ελληνικές δυνάμεις κατέλαβαν το μεσαιωνικό κάστρο του Πόρτο Παλέρμο, μόλις δέκα χιλιόμετρα κάτω από τη Χειμάρρα, και σχεδίαζαν προσεκτικά τις επόμενες κινήσεις τους για την κατάληψή της. Ο ιταλικός στρατός οχυρώθηκε στις κορυφές των απότομων γκρεμών των Κεραυνίων, ενώ η πολεμική αεροπορία περίμενε εντολές ώστε να ξεκινήσει τους βομβαρδισμούς έναντι των Ελλήνων που βρίσκονταν στην ακτογραμμή. Το πεδίο της μάχης της Χειμάρρας είχε πλέον στηθεί.

Τότε λοιπόν, μια χιονισμένη βραδιά του Δεκέμβρη του 1940, λίγες ημέρες προτού τα ελληνικά στρατεύματα εκτοπίσουν τους Ιταλούς και μπουν στην πόλη της Χειμάρρας, ο παππούς είχε πιάσει με την άκρη του ματιού του έναν συγχωριανό του να κατευθύνεται ύποπτα έξω από το χωριό, σαν φευγαλέα σκιά. Πονηρμένος από το θέαμα αυτό, τον πήρε από πίσω, μέχρι να διαπιστώσει λίγο αργότερα πως πράγματι κινείται προς έναν από τους λόφους όπου βρίσκονταν κρυμμένοι οι

Ιταλοί στρατιώτες. Απογοητεύτηκε βαθιά από τον Χειμαρριώτη που κατά τα φαινόμενα ήταν πληροφοριοδότης του εχθρού. Δίχως να το καλοσκεφτεί, προτού καλά καλά ο άνδρας προλάβει να εξαφανιστεί μέσα στη σκοτεινιά της νύχτας, ο παππούς έβγαλε μια δυνατή κραυγή για να τον προειδοποιήσει να προσέχει.

Με το που χάραξε το επόμενο πρωί, ο παππούς Γιάννης κατηφόρισε και πάλι τη χιονισμένη πλαγιά, κουβαλώντας μαζί τους δυναμίτες του. Ποτέ του όμως δεν κατάφερε να γυρίσει πίσω στη γιαγιά. Με το ξημέρωμα, οι χωριανοί βρήκαν το άψυχο κορμί του να κείται στον πάτο ενός πηγαδιού, με το μαχαίρι του ψαρέματος σφιγμένο ακόμα στη γροθιά του. Τον είχαν δολοφονήσει, προτού καλά καλά ανατείλει ο ήλιος, οι Ιταλοί.

Στις 22 Δεκεμβρίου του 1940, μετά από ένα δεκαήμερο σκληρού πολέμου και ασταμάτητου χιονιά, η 3η Μεραρχία Πεζικού του Ελληνικού Στρατού εισήλθε θριαμβευτικά στη Χειμάρρα. Στην πόλη επικρατούσε μεγάλος ενθουσιασμός για την προσωρινή ένταξη της περιοχής στην ελληνική κυριαρχία, και οι κάτοικοι υποδέχτηκαν τους Έλληνες στρατιώτες με πανηγυρικές εκδηλώσεις και σημαιοστολισμούς. Όμως το πέτρινο σπίτι που βρισκόταν στην είσοδο του κάστρου βρισκόταν ακόμα τυλιγμένο στο πένθος και τον θρήνο.

«Ο παππούς Γιάννης, να ξέρεις, έφυγε άδικα στον πόλεμο» έλεγε και ξανάλεγε, τριάντα χρόνια αργότερα, η γιαγιά Ελένη στον εγγονό της καθώς τον κράταγε στα γόνατά της. Το αγόρι όμως δεν μπορούσε ακόμα να συλλάβει με τον νου του τι ακριβώς σήμαινε η φρίκη του πολέμου. Μέχρι να ξημερώσει ένα πρωινό, το καλοκαίρι του 1975, όταν, καθώς ο Πύρρος έπαιζε ανέμελα με τον αδερφό του που είχε κατέβει στη Χειμάρρα να τον επισκεφτεί, τα δυο παιδιά ξέθαψαν από το χώμα μια τρομακτική ανάμνηση από τα χρόνια του '40.

Τα καλοκαίρια ερχόταν συχνά ο Οδυσσέας από τα Τίρανα για να μας επισκεφτεί και, όποτε έφτανε κοντά μας, σκαρώναμε με τη φαντασία μας διάφορα αυτοσχέδια παιχνίδια για να περάσουμε την ώρα μας. Ένα πρωινό του '75 απομακρυνθήκαμε ασυναίσθητα απ' το σπίτι και βρεθήκαμε μερικά μέτρα κάτω από τον κήπο μας, σε μια μικρή πλαγιά, όπου στεκόταν μόνη της μια γέρικη ελιά. Είχαμε μαζέψει τρία κούφια και παλιά κονσερβοκούτια, κι αφού τρυπώσαμε από μέσα τους ένα σχοινί, περάσαμε το παιχνιδάκι μας από μια μεγάλη τρύπα που είχε στην καρδιά του το γερασμένο δέντρο. Ξεκινήσαμε, λοιπόν, να το τραβάμε ο ένας από τη μια άκρη και ο άλλος από την άλλη, σαν διεγκυστίνδα, για να δοκιμάσουμε τη δύναμή μας.

Τραβούσα, λυσσασμένος, με μανία το σχοινί, μέχρι που κάποια στιγμή το μάτι μου έπεσε σε ένα εξόγκωμα που βρισκόταν δίπλα μας, κάτω στα χώματα. Κοίταξα λιγάκι πιο προσεκτικά και πράγματι από τη γη εξείχε ελάχιστα ένα περίεργο αντικείμενο, μεταλλικό, καλυμμένο από τις λάσπες. «Οδυσσέα, δεξ τι βρήκα!» φώναξα ενθουσιασμένος στον αδερφό μου πετώντας το σχοινί στην άκρη. «Μα τι 'ναι αυτό;» απόρησα καθώς το ακούμπησα με την άκρη του ποδιού μου.

«Δεν ξέρω, Πύρρο» απάντησε με περιέργεια κι ο Οδυσσέας. Και, επιτόπου, ο αδερφός μου το έπιασε αυθόρμητα με το χέρι του για να το τραβήξει.

Καθώς σήκωσε το χέρι του από τις λάσπες, ο Οδυσσέας ξέθαψε από τη γη ένα οβάλ σιδερένιο αντικείμενο, με ένα κέλυφος οδοντωτό. Ιδέα δεν είχαμε εμείς τι είχαμε ανακαλύψει, και για μερικά δευτερόλεπτα το κοιτούσαμε απορημένοι. Σαν παλιό παιχνίδι φάνηκε στη φαντασία του παιδικού μυαλού μας. Σαν μια σιδερένια μπάλα, ένα μικρό μεταλλικό αυγό. Ήμασταν έτοιμοι να το κλοτσήσουμε δυνατά με τα πόδια μας, όταν, σαν από μηχανής θεός, από το μπαλκόνι του διπλανού σπιτιού ξεπρόβαλε την τελευταία στιγμή ο θείος μας.

Καθώς αντίκρισε το θέαμα αυτό, ο θείος έβαλε μια φωνή που σεί-

στηκε όλο το χωριό. «Σταματήστε, ρε ζουλάπια! Σταματήστε αμέσως τώρα!»

Αμέσως πήδηξε σβέλτα από το μπαλκόνι, δυόμισι ολόκληρα μέτρα ύψος, για να έρθει καταπάνω μας. Με το που έφτασε κοντά μας, άρπαξε πανικόβλητος το αντικείμενο και έφυγε σαν αστραπή, τρέχοντας μανιασμένα προς την άλλη πλευρά του βουνού του Σκουταρά που υψώνεται πάνω από το χωριό. Εκεί βρίσκεται μια απότομη και έρημη πλαγιά σαν λάκκος, και ο θεός έφτασε λαχανιασμένος μέχρι το χείλος του γκρεμού. Από εκεί, με τον πανικό ζωγραφισμένο στο πρόσωπό του, πέταξε δυνατά τη σιδερένια μπάλα στον αέρα.

Μια ανάσα έπειτα από τη στιγμή που έφυγε από το χέρι του, το αντικείμενο έσκασε, αφήνοντας πίσω του έναν τρομακτικό κρότο που αντήχησε εκκωφαντικά ανάμεσα στις ράχες των βουνών.

Ευτυχώς, το είχε πετάξει με όλη τη δύναμη που έκρυβε μέσα του ο θεός. Η έκρηξη έγινε αρκετά μακριά και από το περιστατικό αυτό δεν τραυματίστηκε κανείς μας.

Εκείνα τα χρόνια είχαμε πολλούς σακάτηδες στο χωριό μας. Μερικοί απ' αυτούς είχαν χάσει τα χέρια τους από τους δυναμίτες που έριχναν στη θάλασσα για να πιάσουν ψάρια, καθότι έφτιαχναν κοντό το φιτίλι για να προλάβουν τα θηράματά τους πριν απομακρυνθούν. Αλλά υπήρχαν και άλλοι που έμειναν ανάπηροι απλώς σκάβοντας τα χωράφια τους, χτυπώντας δίχως πρόθεση τις θαμμένες χειροβομβίδες που βρισκόντουσαν διάσπαρτες στα χώματα.

Είχαν μείνει ακόμα, την εποχή που μεγάλωνα, δεκάδες χειροβομβίδες τριγύρω από τα σπίτια μας στη Χειμάρρα, απομεινάρια από τα χρόνια του πολέμου του '40. Μια τέτοια ξεθάψαμε άθελά μας με τον Οδυσσέα εκείνο το πρωινό του '75 κάτω από τη γέρικη ελιά. Και προτού την πάθουμε για τα καλά, την τελευταία κυριολεκτικά στιγμή, μας έσωσε για καλή μας τύχη ο θεός.

ΠΥΡΡΟΣ

ΜΕ ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΟΥ ΟΝΟΜΑ

«Δεν υπερβάλλω λέγοντάς σου πως έχω ζήσει τέσσερις ολόκληρες ζωές».

Τον Αύγουστο του '92, ένα μέχρι πρότινος άγνωστο παιδί από τη Χειμάρρα κατακτά το χρυσό μετάλλιο στους Ολυμπιακούς της Βαρκελώνης και παράλληλα τις καρδιές ολόκληρης της Ελλάδας, που τον υποδέχεται σαν ήρωα. Τριάντα χρόνια αργότερα, ο Πύρρος Δήμας συναντά στον κήπο του τον δημοσιογράφο Νίκο Ευσταθίου, για να μοιραστεί μαζί του τις αφηγήσεις μιας ζωής τόσο συναρπαστικής, που θυμίζει μυθιστόρημα.

Τοποθετώντας την προσωπική αφήγηση στο επίκεντρο του βιβλίου, η πρώτη σε βάθος βιογραφία του πιο επιτυχημένου αριβαρίστα της παγκόσμιας ολυμπιακής ιστορίας επιχειρεί να εστιάσει στον άνθρωπο πίσω από τον θρύλο. Με την αφοπλιστική ευθύτητα που τον χαρακτηρίζει, ο Δήμας φανερώνει το σώμα πίσω από τον πρωταθλητή, τα συναισθήματα πίσω από τα μετάλλια και τη λάμψη τους, αλλά και τον σύζυγο, τον πατέρα, τον μετανάστη – παραμένοντας πάντοτε ο Πύρρος που γελάει και κλαίει με την ίδια ευκολία.

Στο πλάι των αφηγήσεων του τετραπλού ολυμπιονίκη ξεπηδούν οι παρατηρήσεις και σταχυολογήσεις του συγγραφέα, και οι δυο τους συνδημιουργούν ένα οδοιπορικό όπου το νήμα της βιογραφίας μπλέκεται με τον ρου της ιστορίας. Στο πορτρέτο του πρωταθλητή αντανακλάται η εικόνα μιας Ελλάδας που σκοντάφτει στο κατώφλι του 21ου αιώνα, μεταβολίζοντας τις επιτυχίες και τις καταστροφές της, αναζητώντας τους ήρωές της και ανασκευάζοντας συνεχώς τα όνειρά της.

ISBN 978-960-484-814-0

9 789604 848140

Κωδ. μιλ/σης 25.196

www.epbooks.gr